

Невен Исаиловић*

Историјски институт
Београд

ПОВЕЉА КРАЉА ТВРТКА I КОТРОМАНИЋА ШИБЕНИКУ**

1390, 11. јун, Сутјеска

Сажетак: Краљ Твртко I Котроманић, на молбу шибенских посланика Дујма Журатића и Ивана Наплатића, потврђује Шибенчанима привилегије, слободе и милости које су им доделили угарски краљеви, на првом месту Лајош I. Граду Шибенику, који је признао његову власт и ставио се под његову заштиту, Твртко је потврдио права, законе и обичаје, задржавајући за себе само приходе од соне коморе и тридесетнице. Шибенчанима је доделио и половину села Хумљани. Издавању повеље претходила је заклетва Шибенчана на верност Твртку, издата у форми исправе у два примерка (по један на латинском и словенском језику).

Кључне речи: повеља, латински језик, дипломатика, Твртко I Котроманић, Босна, Далмација, Шибеник, Хумљани, 1390. година, XIV век.

Након смрти краља Лајоша I (1382) и избијања грађанског рата у Угарској (1386), босански краљ Твртко I настојао је да прошири своје границе према Далмацији и Хрватској. У сарадњи са породицама Хорват и Палижна, побуњеним против краља Жигмунда Луксембуршког, нападао је далматинске градове од 1387. Градске комуне су се више година опирале босанским трупама, очекујући Жигмундову помоћ. Склапани су и савези општина против Твртка, попут оног из октобра 1388. који је обухватио Сплит, Шибеник и Скрадин. Међутим, како су од угарског краља добили само потврду привилегија, али не и помоћ, сви далматински градови, осим Задра и Дубровника, били су принуђени да у лето 1390. признају босанску власт. У Сутјесци су се током

---

* Ел. пошта: neven.isailovic@gmail.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије *Средњовековне српске земље (XIII–XV век): политички, привредни, државни и правни процеси* (Ев. бр. 177029).

Невен Исаиловић

јуна и јула 1390. нашли представници Сплићана, Трогирана, Шибенчана, Брачана, а несумњиво и Хварана и Корчулана. Исти шибенски посланици који су 1388. склапали савез против босанског краља, сада су га молили да их прими под своју власт и заштиту.¹ Повеља Шибенчанима једина је, у низу исправа које је Твртко издао далматинским општинама у лето 1390, до данас сачувана у оригиналу.

Опис повеље и ранија издања

Оригинал повеље данас се налази у Мађарском државном архиву (Magyar Országos Levéltár), у оквиру серије шибенских исправа (Intézmények irataiból – Sebenico város) под сигнатуром DL 50050 (стара сигнатура Q 261/34). Тамо је доспео заједно са збирком Николе Јанковића. Постоји и препис у оквиру тзв. *Шибенског дипломатара* (*Diplomatarium Sibenicense*, f. 11–12), начињеног у XVII или првој половини XVIII века. Он се до 1977. налазио у Народној библиотеци у Бечу (Codex Lat. nr. 13461), док је сада у Сабирном центру Шибеник (СЦШ), у саставу Државног архива у Задру. Други, непотпун препис *Шибенског дипломатара* налази се у Британској библиотеци у Лондону (ADD MS 8608). Ово издање приређено је на основу снимака набављених из Мађарског државног архива. Снимак преписа из СЦШ налази се под сигнатуром DF 289135.

Оригинална повеља је облика положеног правоугаоника, ширине 500 мм, а дужине око 310 мм (од чега на плику отпада око 48 мм). Била је пресавијена двапут вертикално и једном хоризонтално (не рачунајући плику). Постојао је велики viseћи печат, који је временом откинут. Поред местимичних затамњења, документ је претрпео и знатна оштећења на шест места, због чега су поједини делови текста сасвим пропали. Дуж линије хоризонталног пресавијања, исечена су три комада повеље, док су, паралелно са наведеним оштећењима, дуж доње маргине и пликe исечена још три комада. Није познато зашто су и како настала ова оштећења. Пергамент није прогорео, већ је исечен оштрим предметом. Јасно је да је до оштећења дошло након израде *Шибенског дипломатара* из XVII/XVIII века, будући да је тамо документ донет у целос-

---

¹ Детаљније у: С. Тирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964, 150–157, 160–165; I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru II*, Split 1979, passim; M. Ančić, *Bosanska vlast u Hrvatskoj i Dalmaciji (1387–1394)*, Beograd 1985. (магистарски рад у рукопису).

ти. Недостајући делови текста реконструисани су управо на основу тог преписа.

Исправу је саставио Томаш Лужац. Текст се налази на глаткијој страни пергаментa беличастожућкасте боје. Исписан је црним мастилом, лепом и свечаном позном готицом, у 25 редова. Маргине су прецизно исцртане (њихови трагови се још могу видети), а текст је доследно уклопљен у њих. Иницијално слово N простире се кроз прва четири реда текста, као и изнад њих и проткано је флоралним мотивима. Први ред текста посебно је украшен елегантним великим словима и дугим набораним хастама. Остатак текста исписан је стандарном, али веома лепом готицом, а велика слова користе се за имена, титуле и институције. Слова *c* и *t* се могу јасно разликовати, *ae* је замењено са *e*, док слова *v* и *u* постоје у два графичка облика. Велико слово *i* и слово *j* имају исти облик.

Каснији записи су релативно бројни. На предњој страни, у горњем левом углу налази се датум 1390. VI. 11. (написан графитном оловком), иза кога следи старији датум 1390: *ii junii: numero xviiij*. На полеђини се, између два средња оштећења, налази савремена белешка црним мастилом: *Per Stephanum Tvertcho Rege confirmatio privilegiorum et omnium graciaram concesarum per reges et maxime per Regem Lodovicum*. Испод ње, тамнољубичастим мастилом, налазе се три позније белешке. Прве две гласе: 1) *Privilegium decimum octavum: 18*, 2) *1390 ii junij: numero xviiij numero 18*. Трећа белешка се не односи на ову повељу, већ на следећу, из серије шибенских привилегија. На полеђини се налази и редни број повеље из старог фонда (*N° 34°*), датум уписан графитном оловком (*1390. 11. junii*), као и неколико модерних штамбиља (збирке Николе Јанковића, Библиотеке Народног музеја у Будимпешти и Мађарског државног архива).

Ранија издања: G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* X/1, Budae 1843, 615–618, br. CCCXLIII; I. Kukuljević-Sakcinski, *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* I, Zagreb 1861. [1862], 493–495, dodatak br. X; E. Fermeđžin, *Acta Bosnae*, Zagreb 1892, 48, br. CCLIX (регест); E. Mályusz (ed.), *Zsigmondkori oklevéltár* I, Budapest 1951, 174, nr. 1553 (регест); *Šibenik. Spomen zbornik*, Šibenik 1976, tabela a, br. 14 (снимак); ed. T. Smičiklas etc, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* XVII, Zagreb 1981, 297–299, br. 210; pr. J. Barbarić – J. Kolanović, *Šibenski diplomatarij. Zbornik šibenskih isprava*, Šibenik 1986, 33–36, br. 17; M. Brković, *Četiri bosanske srednjovjekovne latinske isprave izdane Šibeniku*, *Croatica christiana periodica* XV–27

(1991) 38–41, 44–48 (регест и анализа); *Isti, Isprave bosansko-humskih srednjovjekovnih vladara Šibeniku*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 50 (2008) 15–19 (са преводом на хрватски језик). Иван Луцић само помиње ову повељу у свом делу о историји Трогира – I. Lucius, *Memorie istoriche di Tragurio ora detto Traù*, Venetia 1673, 352 (превод Ј. Стипишића: I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru* II, 774).

Ниједно досадашње издање није донело у потпуности тачно рашчитан текст ове повеље, мада смисао није био знатније измењен. Неки издавачи користили су само оштећени оригинал, а неки и препис из *Шибенског дипломатара*. Милко Брковић се у обимном одељку свог рада из 2008. осврнуо на погрешке ранијих издавача. Међутим, и он је направио бројне пропусте, наводећи нека тачна читања као погрешна. Наше издање приређено је на основу оригинала, лакуне су попуњене на основу *Шибенског дипломатара*, док су у напоменама дате крупније разлике у тексту између оригинала и преписа.

Литература: P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 23–25; V. Tuđina-Gamulin, *Diplomatička građa za hrvatsku povijest (XIII–XV stoljeća) u rukopisnom odjelu Biblioteke Britanskog muzeja u Londonu*, Zbornik zavoda za povijesne znanosti IC JAZU 15 (1980) 119, 121; J. Barbarić – J. Kolanović, *Šibenski diplomatarij*, VII–XVI, 33–36, 344, 400; M. Brković, *Četiri bosanske isprave Šibeniku*, 38–41, 44–48; *Isti, Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, Zadar–Mostar 1998, 34, 71, 106–107; *Isti, Isprave bosansko-humskih vladara Šibeniku*, 15–19, 30–31, 35–40; *Collectio diplomatica Hungarica* (DVD-ROM), Budapest 2008.

Текст повеље

Nos Stephanus Tvertcho dei gracia Rascie, Bossne Maritimeque etc. rex, omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris, presencium noticiam habitaturis, salutem in omnium salvatorem². Preheminens regalis |2| sublimitas divini juris et humane legis auctoritatibus authenticis³ de regimine principum eiacentibus non solum de ordine status regni, verum eciam ex dispositione civitatum proponens universum exitum rei publice debet |3| disponere et eciam providere, bone rei dare

---

² Уобичајенији је облик *salvatore*, али у пракси нису били ретки примери замене аблатива акузативом. У *Diplomatarium Sibenicense* (даље: *DS*) стоји: *salvatore*.

³ *DS*: *autenticata*

10 consultum publiceque utilitati dare subsidium, magne virtutis⁴ nomen
 in eternum est sortiri⁵. Verum si laudabile sit antiquas bonas consuetu-
 dines et municipales leges conservare, equa laude pri|4|ora usitata nova
 debent jurisdictioni⁶ roborari, <u>t fruentibus bonis legibus
 consuetudinibusque aprobatis civitates et regna valeant feliciter auge-
 re⁷. Ad universorum noticiam harum serie volumus perveniri, quod viri
 nobi|5|les et prudentes ser Doymus Çuratic⁸ et ser Johannes Napla-
 15 vich, <a>mbaxiatores et sindici comunis civi<tatis Siben>ici, ad nostram
 maiestatem transmissi attentius nos rogantes, ut omnia privilegia, liber-
 tates et gracias eorum olym ab illis|6|trissim<is regibus Hungarie
 co>latis, presertim felicitis recordacionis domini⁹ Lodovici regis prefati
 regni <Hungarie, fratris nostri dilecti, p>ro eisdem eorumque heredibus
 20 nostro privilegio dignaremur confirmare eosque permittere <uti graciis,
 libertatibus, |7| statutis, reformacionibus et consuetudinibus> ipsorum,
 sicuti tempore prefati domini¹⁰ Lodovici regis usi fueru<nt. Nos igitur
 considerantes utilitatem, pro>fectum et statum bonum tocius regni ex
 bono regimine, pro quo d<eo auxiliante continue laboramus, |8| prosequi
 25 et nancisci, fidelitatibus predic>torum civium nostrorum Sibenicensium
 recensitis, ut ipsi de virtu<te boni presidentis in pacis pulchritudine> vige-
 ant et tranquillitate quiescant ac in facultatibus habunde¹¹ gratu<lentur
 volentes, ut ea, que circa> |9| libertate<s eorum ab antiqui>s temporibus in
 favoribus et prerogativis ipsius civitatis fuerunt observ<ata, sic sub umbra
 30 nostre dominacioni>s proteccionisque¹² libere observentur; ut ipsa civitas
 nostra regalibus municionibus e<xaltata in dictis privilegiis>|10| et graciis
 confirmetur, propositis petitionibus ipsorum sindicorum et ambaxiatorum
 ac civium predictorum ex parte toc<ius comuni>tatis iam dicte civitatis
 Sibenici plenum mandatum habencium favorabiliter exauditis¹³, omnia
 35 et singula privilegia, li|1|bertates et gracias certasque literas emanatas in

⁴ *DS*: virtuti

⁵ *DS*: exortiri

⁶ *DS*: jurisdictione

⁷ *DS*: augeri

⁸ *DS*: Zuratic

⁹ *DS*: D.

¹⁰ *DS*: D.

¹¹ *DS*: abunde

¹² *DS*: protectionisque

¹³ *DS*: exauditur

favorem dicte civitatis, statuta, reformationes et consuetudines ipsius civitatis Sibenici per piorum regum olym Hungarie datas, presertim per inclitum principem dominum¹⁴ regem |12| Lodovicum, fratrem nostrum dilectum, mediante juramento manutactis corporaliter sacrosanctis
40 evangeliis acceptamus, ratificamus et aprobamus, de baronum nostrorum consilio prematuro regia auctoritate, pro eisdem fide|13|libus nostris civibus civitatis Sibenici, ipsis eorumque heredibus, successoribus et posteritatibus universis perpetue confirmamus, ratificamus et aprobamus inviolabiliterque promittimus. Camaram vero salis et trigesime
45 pro nostra maiestate |14| reservantes, nullum aliud dacium ipsis inferentes. Et quod sal nostre camere in civitate Sibenici debeat vendi eo precio quo venditur in aliis nostris camaris Dalmacie. Volentes eciam omnem gratiam per maiestatem nostram ipsis co|15|latam nullomodo infringere, sed perpetuo firmam et ratam habere et tenere; promittentes
50 eisdem fidelibus nostris Sibenicensibus nostro mediante juramento tenere eos in pace bona et quieta, ipsos et civitatem Sibenici tutam et tutos facere, defendere |16| tuereque viriliter¹⁵ et potenter¹⁶ iuxta nostram possibilitatem contra omnes homines volentes ipsos oprimere. Et hoc ideo quia dicti syndici vice et nomine comunis Sibenici, ut de eius syndicatu constat magistri Çilii¹⁷ condam¹⁸ Gulielmi de Albanis |17| de Regio, publici imperiali auctoritate notarii, nunc vero jurati cancelarii comunis Sibenici, juraverunt corporaliter, deosculando lignum vivifici dominici crucis¹⁹, nobis et nostris heredibus et successoribus de nostro corpore legitime pro|18|creatis omagium fidelitatis observare, recognoscentes nos pro ipsorum domino naturali nullumque alium dominum recipere nec habere perpetuis temporibus preter nos et nostros heredes et successores, ut prefertur, submittentem se ipsorumque filios, |19| successoros²⁰ (!) et posteros totamque civitatem cum omni populo ipsius civitatis et toto eius districtu sub dominio, tuicione et protectione²¹
65 nostre maiestatis perpetuis temporibus, ut constat per ipsorum duo privilegia unius tenoris confecta, alterum |20| ydioma literali alterum vero

---

¹⁴ *DS*: D.

¹⁵ *DS*: viribus

¹⁶ *DS*: potentia

¹⁷ *DS*: Zilii

¹⁸ *DS*: quondam

¹⁹ *DS*: crucis dominice

²⁰ *DS*: successores

²¹ *DS*: protectione

ydioma sclavico, cum autentico sigillo ipsorum pendenti ipsius comunis consueto. Nos vero tenebimur ipsos²² conservare et tenere in superscriptis libertatibus, promittentes eciam prefatis nostris fidelibus comunitati |21| Sibenici, quod numquam ponemus nec ponere faciemus duanam seu tributum recipe (!)²³ circa vel ante portas predictae civitatis Sibenici. Insuper addimus, largimus et donamus ad territorium seu districtum predictorum fidelium nostrorum Sibenensium medietatem |22| ville dicte Helmlani²⁴ que medietas, ut dicitur, semper fuit domini cum omnibus atinenciis, que ad prefatam medietatem pertinent. In <qu>orum omnium et rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus et literas nostras privilegiales²⁵, pendentis²⁶ |23| et autentici sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum in aula nostra regali Sotelske²⁷, per manus Thome de Lusach, aule nostre vicecancelarii dilecti et
70
75
80
85
fidelis; presentibus magnificis et egregiis viris dominis |24| comite Dabissa, comite Stypoye Hervatinich, comite Paulo Radinovich, Triphone de Catharo aule nostre prothovestiaro, Vlatchone voyvoda de Usora, comite Priboye Masnovich, supano Bylyaco Sancovich et |25| <Sladic-hio Ma>snovich nostro pincerna, nostris fidelibus et dilectis. Sub anno domini millesimo trecentesimo <nonagesimo, indictione X>III, die XI mensis junii.

*Превод повеље**

Ми Стефан Твртко, милошћу Божјом краљ Рашке, Босне и Приморја итд, свим Христу вернима, како садашњим тако и будућим, који буду имали у рукама ову повељу, упућујемо поздрав у Спаситељу свих. Краљевска преузвишеност, која се заснива на божанском праву и људском закону који се тичу власти монарха, не само на основу своје краљевске власти већ и на основу воље градова, водећи рачуна о општој добробити државе, мора да жели, па чак и да се постара да доброј ствари дâ подстрек и да ономе што је од јавне користи пружи помоћ, чиме ће уједно обележити своје име великом славом. Ако је истински вредно

---

²² DS: eos

²³ Исправно би било: *recipere* или *recipi*. У DS стоји *recipere*.

²⁴ DS: Hegmlane

²⁵ DS: privilegiales nostras

²⁶ DS: pendenti

²⁷ DS: Sotelske

* Редакција превода: Драгана Кунчер

хвале чувати добре старе обичаје и градске законе, поједнако је похвално да се оно што је раније било на снази потврди новим опуномоћењем, како би градови и краљевства, уживајући добре законе и одобрене обичаје, могли срећно напредовати. Кроз ову исправу озбиљно желимо свима да ставимо на знање да су племенити и разборити људи, господин Дујам Журатић и господин Иван Напловић, посланици и заступници општине града Шибеника, послати к нашем величанству да нас лепо замоле да се удостојимо да њима и њиховим наследницима нашом повељом потврдимо све њихове повластице, слободе и милости, које су им раније доделили пресветли угарски краљеви, а посебно наш драги брат, покојни господин Лајош, краљ поменутог Угарског краљевства, те да им допустимо да се служе својим милостима, слободама, статутима, допунским одредбама и обичајима, као што су се служили у време поменутог господина краља Лајоша. Ми стога, имајући на уму да корист, напредак и благостање целог краљевства потичу и проишходе из доброг управљања, око којег се, уз Божју помоћ, стално трудимо, те имајући у виду исказану верност поменутих наших шибенских грађана и да би они, због добра које ће наступити, живели у лепоти мира и били у спокојству и да би се обилно служили својим благодетима; желимо да се оно што се, у вези са њиховим слободама и када су у питању повластице и овлашћења њиховог града, од старих времена поштовало, и даље једнако слободно поштује под окриљем и заштитом нашег господства. Како би се том нашем граду, уздигнутом краљевском заштитом, потврдиле речене повластице и милости, пошто смо благоданасно саслушали све молбе наведених заступника и посланика и поменутих грађана, опуномоћених од стране читаве општине реченог града Шибеника, све повластице, слободе и милости и одређене исправе издате у корист реченог града, затим статуте, допунске одредбе и обичаје тог града Шибеника, издате од стране побожних покојних краљева Угарске, а посебно од стране славног владара господина краља Лајоша, нашег драгог брата, кроз заклетву, дотакнувши руком Света јеванђеља, прихватимо, потврђујемо и одобравамо, те, претходно прибавивши савет наших великаша, нашом краљевском наредбом ово трајно потврђујемо, признајемо и одобравамо и неповредиво обећавамо истим нашим верним грађанима града Шибеника, њиховим баштиницима, наследницима и свим потомцима. Комору соли и тридесетнице задржавамо, пак, за наше величанство, а не намећемо им никакву другу дажбину. [Одређујемо] да се наше коморе у граду Шибенику треба да се продаје по оној цени по којој се продаје и у другим нашим

коморама у Далмацији, желећи да се ниједна милост коју им је наше величанство доделило ни на какав начин не крши, већ да увек буде чврста и да остане на снази. Под заклетвом обећавамо истим нашим верним Шибенчанима да ћемо их одржавати у добром миру и спокоју, а њихов град Шибеник и њих саме у сигурности, те да ћемо их, према нашој могућности, храбро и моћно бранити и штитити против свих људи који их желе подјармити. Ово чинимо стога што су се поменути заступници, испред општине Шибеника и према њеном упутству (о коме сведочи магистар Цилио, син покојног Гуљелма Албанија из Ређа, јавни нотар по царском овлашћењу, а сада заклету канцелар шибенске општине), телом заклели, љубећи дрво животворног Господњег крста, да ће нама и нашим наследницима и потомцима, законито рођеним од нашег тела, поштовати заклетву верности, признајући нас за свог природног господара, и да неће прихватити нити икад имати иједног другог господара осим нас и наших наследника и потомака, као што је горе речено, стављајући себе и своје синове, наследнике и потомке и читав град, са свим становништвом тог града и целим његовим дистриктом, под власт, заштиту и одбрану нашег величанства за вечна времена, како се то очитује из двеју њихових исправа истог садржаја, од којих је једна на књижевном, а друга на словенском језику, с њиховим аутентичним, висећим и уобичајеним печатом општине. Ми смо, пак, спремни да их чувамо и одржавамо у горе наведеним слободама, обећавајући такође нашим вернима, тј. шибенској општини, да јој никада нећемо постављати царине нити узимати порез у околини и пред капијама реченог града Шибеника. К томе додајемо, дарујемо и поклањамо области или дистрикту речених наших верних Шибенчана половину села званог Хумљани, која је, како се прича, одувек била у њиховој власти, са свим оним што припада реченој половини. У спомен свега тога и на трајну чврстину овог посла издали смо ову нашу даровницу и привилегијалну повељу, коју смо поткрепили заштитом нашег аутентичног висећег двостраног печата. Дато у нашем краљевском двору у Сутјесци, руком Томе од Лушца, нашег драгог и верног дворског потканцелара, у присуству велможних и одличних мужава, господе кнеза Дабише, кнеза Стипоја Хрватинића, кнеза Павла Раденовића, Трифуна из Котора, протовестијара нашег двора, Влатка, усорског војводе, кнеза Прибоја Масновића, жупана Бељака Санковића и Сладића Масновића, нашег пехарника, наших верних и драгих, лета Господњег 1390, индикта 13, дана 11. месеца јуна.

Дипломатичке особености

Повелја започиње интитулацијом краља Стефана Твртка, која садржи и формулу девоције. Земље којима краљ влада наведене су у сажетом облику. Важно је приметити да Твртко, иако је већина далматинских и хрватских градова признала његову власт у лето 1390, није тада узео титулу краља Далмације и Хрватске. На основу сачуваних исправа, може се закључити да он то никада није ни учинио, пошто се као далматинско-хрватски краљ помиње искључиво у исправама других личности или установа.²⁸ За интитулацијом следи општа инскрипција на коју се надовезује салутација. Аренга је сразмерно кратка и има за циљ да, навођењем посебно изабраних принципа добре владавине, објасни владареву спремност да изађе у сусрет молбама шибенских посланика изложеним у предстојећој формули експозиције, односно петиције. Између аренге и експозиције уметнута је промуглација, чиме се са општег дела прелази на сам правни чин. Краткој петицији Шибенчана, којом они траже да им се потврде све слободе, права и закони које су уживали у доба ранијих угарских владара, посебно краља Лајоша, Твртко излази у сусрет опширном диспозицијом. У њој се, поред уобичајених одредби којима се дефинише правни чин, налазе и поновљени елементи из аренге који говоре о мотивима доброг владоца.²⁹

Важно је приметити да су све комуне, па и Шибеник, тражиле да им се потврде раније даровнице угарских владара, чиме су истакле да се, државно-правно, и даље сматрају аутономним општинама у склопу Угарског краљевства. Твртко је следио те молбе тиме што се није позивао на своје претке који Далмацијом никада нису владали, већ искључиво на мађарске краљеве, са посебним нагласком на *драгог брата* Лајоша. Свестан правних слабости својих претензија, босански краљ је заобишао питање припадности Далмације и поставио се као настављач добре владавине и баштиник политике Лајоша I. Одлучио је да градовима гарантује иста аутономна права каква су и дотад уживали, чиме је могао да рачуна на изванредан део њихових прихода. Да ли би, у једном тренутку, дошло и до отворене узурпације титуле краља Далмације и

---

²⁸ С. Ћирковић, *Сугуби венац (Прилог историји краљевства у Босни)*, Зборник ФФ у Београду 8–1 (1964) 353–358; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара према Далмацији (1391–1409)*, Београд 2008, 185–187 (магистарски рад у рукопису).

²⁹ О Лајошу I Великом као узорном владоцу погледати: Н. Исаиловић, *Политика босанских владара према Далмацији*, 190–195.

Хрватске, не можемо знати јер је Твртко умро пола године доцније.³⁰ У прилог потврдном одговору могла би ићи чињеница да је босански владар обновио даровнице угарских краљева Шибенчанима закључно са Лајошем, док су Маријина (из 1383) и Жигмундова (из 1388) повеља свесно изостављене.³¹ Шибенска привилегија је по формулару и тексту готово идентична са привилегијама које су издате и другим далматинским општинама у исто време.³²

Диспозицијом су потврђени закони, слободе и повластице, односно аутономија Шибенске општине, док је краљ за себе задржао уобичајене резервате – приходе од продаје соли и тридесетницу. Обавезао се да им неће наметати нове царине пред градом и да ће их бранити од непријатеља. Духовна гаранција укључена је у диспозицију кроз краљеву *телесну заклетву*. Са друге стране, и овлашћени представници Шибенчана су се заклели краљу да ће га признавати за природног господара и да ће само њему дуговати верност. Поред *телесне заклетве*, они су краљу уручили и писане изјаве верности и потчињавања, оверене печатом Шибенске општине. Један примерак био је на књижевном, тј. латинском, а други на словенском, тј. народном језику. Краљ им је, чини се, са своје стране издао само латинску исправу. У тексту повеље нигде није назначено, као што је био случај нпр. у Стонској повељи Стјепана II (1333), да је и Твртко издао два идентична документа на различитим језицима.³³ Диспозиција се завршава уметнутом одредбом којом краљ потврђује Шибенчанима посед половине села Хумљани, које им је, наводно, одувек припадало.

Короборација најављује оверу великим (двостраним) печатом краља Твртка, несумњиво истим оним који је познат из формула других његових исправа из краљевског времена, али чији очувани отисак досад није пронађен.³⁴ Датум, са белешком о писару, подељен је на два дела типично босанском формулом сведока.³⁵ Место (двор у Сутјесци)

³⁰ М. Анчић, *Bosanska vlast u Hrvatskoj i Dalmaciji*, 47–54. Трогирани су, међутим, већ у јулу 1390. називали Твртка краљем Далмације и Хрватске.

³¹ J. Barbarić – J. Kolanović, *Šibenski diplomatarij*, 27–36, 147–149.

³² Упоредити: Архив HAZU, Lucius XX–12, sv. VII, f. 110–113; S. Ljubić, *Listine IV*, Zagreb 1874, 280–282; T. Smičiklas etc, *Codex diplomaticus XVII*, 297–299, 306–309.

³³ Упоредити: Д. Јечменица, *Стонска повеља бана Стефана II Котроманића*, ГПБ 3 (2010) 29–46.

³⁴ P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, 23–25.

³⁵ Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици – XV Сведоци*, Глас СКА 110 (1924) 7–19.

Невен Исаиловић

и писар (потканцелар Томаш Лукац) наведени су пре списка сведока, а хронолошки део датума (који садржи годину, тачан индикт, дан и месец) на самом крају исправе. Занимљиво је да је Томаш Лукац, који је овде наведен као *viccancelarius*, што је вероватно најбоље превести као заменик логотета, касније постао логотет Твртковог наследника Дабише. Као и каснији Остојин писар Стипан Добриновић, и Томаш је писао и ћирилске и латинске исправе.³⁶ Као сведоци су наведене бројне значајне личности тадашње босанске државе и краљевог окружења. Сви они се помињу у савременим исправама, што је додатни доказ аутентичности ове повеље.

Литература: С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 150–157, 160–165; М. Анчић, *Bosanska vlast u Hrvatskoj i Dalmaciji*, passim; М. Бркović, *Četiri bosanske isprave Šibeniku*, 38–41, 44–48; Isti, *Isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, 106–107, 158–159, 186–187, 200, 203, 217–218, 234–235, 312–313, 317–318, 338–339, 345; Isti, *Isprave bosansko-humskih vladara Šibeniku*, 15–19, 30–31, 35–40; Ј. Колановић, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, Zagreb 1995, 14, 197.

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњаване личности: **Стипоје Хрватинић** (ГПБ 3); **Павле Раденовић** (ГПБ 1, 3); **Трифун (Трипе) Бућа Которанин** (ГПБ 1, 2); **Влатко (Твртковић), војвода Усоре** (ГПБ 1); **Прибоје Масновић** (ГПБ 1); **Бељак Санковић** (ГПБ 2, према регистру).

Doymus Çuratič (Дујам Журатић), шибенски властелин, 35 (страна), 14 (ред у издању) – потиче из старе шибенске аристократске породице Журатића. Помиње се у периоду од фебруара 1382. до јуна 1390. Био је изасланик Шибенске општине код Нинског каптола (фебруара 1382), затим један од потписника савеза Шибенчана, Сплићана и Скрадињана против Твртка I и Ивана Палижне (октобра 1388), док је јуна 1390, са Иваном Напловићем, посетио Сутјеску и, у име града Шибеника, признао власт босанског краља у замену за потврду привилегија.

---

³⁶ Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици – XIV Дујак, граматик, нотар, канцелар, номик, логотет*, Глас СКА 106 (1923) 69; Т. Анђелић, *Dijaci u srednjovjekovnoj Bosni i Huti*, Tribunia 7 (1983) 86–87; Ф. Шишић, *Nekoliko isprava iz početka XV stoljeća*, Starine JAZU 39 (1938) 188–189. Погледати и нап. 32.

Извори: I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru II*, 754, 774; T. Smičiklas etc, *Codex diplomaticus XVI*, Zagreb 1976, 269–270; Isti, *Codex diplomaticus XVII*, 168–169, 297; J. Barbarić – J. Kolanović, *Šibenski diplomatarij*, 34, 92–95, 97–98, 148.

Литература: G. Novak, *Povijest Splita I*, Split 1978², 284.

Johannes Naplavich (Иван Наплавих), шибенски властелин, 35, 14 – син Михаила Наплавиха (Напловице) из шибенске аристократске породице. У познатим изворима, помиње се од априла 1379. до пролећа 1415. У свом граду вршио је низ служби – већника, судије, испедника. Најчешће је деловао као заступник и посланик Шибенске општине. Тако је био у неколико мисија на угарском двору поводом проблема са Власима (1379, 1382, 1383), учествовао у закључењу савеза са Скрадином и Сплитом против Босне (октобра 1388), ишао у посланство Сплитском каптолу (новембра 1388) и босанском краљу Твртку (јуна 1390). Изгледа да је, почев од 1390, наступао као доследан противник Угарске. Када су Босанци поново освојили Далмацију 1402, Наплавих је постао сплитски потестат (од октобра 1402. до пре априла 1403). Након слома босанско-напуљске власти, био је један од предводника промлетачке струје, због чега је 1409. био присиљен да бежи из Шибеника. Добијао је извесну новчану помоћ од Венеције као и други *спољашњи Шибенчани*. Након што је Шибеник доспео у руке Млечана (1412), Иван се, заједно са сином Михаилом, вратио у родни град. Претпоставља се да је умро око 1416/18. јер се не налази на списку промлетачке властеле којој је Република Св. Марка исплатила новац за раније услуге.

Извори: S. Ljubić, *Listine VI*, Zagreb 1878, 23, 117; Isti, *Listine VII*, Zagreb 1882, 48, 52; I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru II*, 754, 774; T. Smičiklas etc, *Codex diplomaticus XVI*, 11, 357, 434; Isti, *Codex diplomaticus XVII*, 99, 169, 172, 239, 297, 357; J. Barbarić – J. Kolanović, *Šibenski diplomatarij*, 25, 28, 30, 34, 96, 99–100, 107, 148, 204.

Литература: G. Novak, *Povijest Splita I*, 284, 316, 322–324, 448–449; I. Pederin, *Šibenik na kraju srednjega vijeka*, Bosna Franciscana 33 (2010) 108, 111.

Çilius quondam Gulielmi de Albanis de Regio (Цилио, син покојног Гуљелма Албанија из Ређа), шибенски канцелар, 36, 55 – јавни бележник (нотар) са царским овлашћењем и канцелар Шибенске општине крајем XIV и почетком XV века. Био је Италијан, вероватно из места Ређо у Емилији, а зна се да му се супруга звала Маргарета и да је била из Падове. У познатим изворима први пут се помиње 1387. у

Невен Исаиловић

вези са неким закупом у Трогиру, док се у својству шибенског нотара и канцелара помиње од децембра 1389. до октобра 1403. Вероватно је ту дужност вршио и у нешто ширем временском периоду. Био је присталица промлетачке струје у граду и примљен је у редове градског племства након 1412. Имао је наследнике који су наставили да живе у Шибенику.

Извори: T. Smičiklas etc, *Codex diplomaticus* XVII, 240, 255, 298, 304, 451–452; J. Barbarić – J. Kolanović, *Šibenski diplomatarij*, 35, 174, 176, 178; M. Andreis – I. Benyovsky Latin – A. Plosnić Škarić, *Socijalna topografija Trogira u 14. st*, *Povijesni prilozi* 33 (2007) 176; I. Pederin, *Šibenik na kraju srednjega vijeka*, 80–83, 90, 97, 104.

Thoma de Lusach (Тома Лужац), 37, 79 – о њему је било речи у одељку *Дипломатичке особености*.

Dabissa (Дабиша), кнез, 37, 80 – реч је о блиском рођаку (вероватно стричевић) краља Твртка I Котроманића, каснијем краљу Босне (1391–1395).

Sladichius Masnovich (Сладић Масновић), пехарник, 37, 83 – властелин из рода Масновића из Високог, вероватно брат кнеза Прибоја Масновића. Помиње се само 1390. године.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, Београд 2004, 63–65 (докторска дисертацију у рукопису); Исти, *Властела Илирског грбовника*, Београд 2006, 180–181; ССА 2, 4, 5 (С. Рудић), према регистру.

Важније установе и појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови и установе: **gracia/милост** (ГПБ 3); **presentes, hae, litterae, literae privilegiales, privilegium/повеља, исправа, привилегија** (ГПБ 3); **princeps/владар** (ГПБ 1); **ambaxiator/посланик, поклицар** (ГПБ 1); **dominus/господин** (ГПБ 1–3); **juramentum/заклетва, обит** (ГПБ 1–3); **publicus imperiali auctoritate notarius/јавни нотар по царском овлашћењу** (ГПБ 3); **baro/велможа, магнат** (ГПБ 1); **dominium/владаније, област** (ГПБ 2, 3); **duana/царина** (ГПБ 1, 2); **aula/двор** (ГПБ 1); **comes/кнез** (ГПБ 2, 3); **prothovestiaris/протовестијар** (ГПБ 1, 2); **supanus/жупан** (ГПБ 2, према регистру).

Sindicus (синдик, заступник, опуномоћеник), 35 (страна), 15 (ред у издању), 32; 36, 54 – званични и овлашћени заступник одређене власти, појединца или заједнице. Није се радило о сталној служби, већ су синдици

именовани у одређеним приликама како би вршили посланичку службу, надзирали убирање прихода, учествовали у различитим комисијама итд.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, Zagreb 1908–1922, 1308.

Samara salis (сона комора), 36, 44 – установа која у име владара убира царину од промета соли. На њеном челу су, обично као закупци, били трговци из приморских градова блиски двору. Износ царине, као владарског резервата, био је фиксиран, као и места (*кумерк солски*) на којима се со могла продавати.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 113, 1346–1348; *ЛССВ*, 344–346 (М. Маловић-Ђукић).

Samara trigesime, trigesima (комора тридесетине, тридесетница, хармица), 36, 44 – у Угарској, *тридесетница* означава владарски резерват који подразумева право краља да убира тридесети део вредности робе која је у промету у областима којима влада. Та царинска стопа, која се примењивала и у далматинским градовима, односила се и на увезену и извезену робу.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 374, 1467.

Cancelarius, vicescancelarius (канцелар, потканцелар), 36, 56; 37, 79 – првобитно судски писар. У средњем веку канцелар стоји на челу канцеларије, док га потканцелар замењује. Дужност канцелара је да саставља, пише, оверава и чува званичне документе за своје послодавце, било да се ради о владарима, властели или градским општинама. Уколико је канцеларија имала више писара, канцелар је имао улогу њиховог старешине.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 114; М. Благојевић, *Државна управа у српским средњовековним земљама*, Београд 1997, 167–185; *ЛССВ*, 277–278 (Ђ. Тошић), 368–371 (М. Благојевић); *ССА* 4 (2005) 192 (С. Рудић), 206 (А. Фостиков); *ГПБ* 3 (2010) 134–135 (Р. Михаљчић).

Omagium fidelitatis (заклетва верности, хомагијум), 36, 59 – основна заклетва верности коју појединац или заједница даје свом господару (сизерену).

Литература: Ž. Kalmet, *Feudalno društvo*, Sarajevo 1964; М. Bloch, *Feudalno društvo*, Zagreb 2001².

Voyvoda de Usora (војвода усорски), 37, 82 – највиша титула у „земљи“ Усори.

Литература: Р. Anđelić, *O usorskim vojvodama i političkom statusu Usore u srednjem vijeku*, Prilozi 13 (1977) 17–45; *ЛССВ*, 96–97 (З. Р. Михаљчић); *ССА* 2 (2003) 176 (Ј. Мргич-Радојчић), са старијом литературом.

Невен Исаиловић

Pincerna (пехарник), 37, 84 – нижа дворска служба везана за службу владара вином. Поверавана је представницима властеоских родова који су били везани за двор. У Босни се краткотрајно јавља у XIII веку у време бана Нинослава, а затим опет у доба краља Твртка I, али није посведочено много носилаца овог звања.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 909; *ЛССВ*, 509–510 (Р. Михаљчић); М. Благојевић, *Државна управа у српским средњовековним земљама*, Београд 1997, 31–34.

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани топоними: **Шибеник** (ГПБ 3); **Сутјеска** (ГПБ 1, према регистру).

Rascia, Bosna Maritimeque etc. (Рашка, Босна и Приморје итд.), 34 (страна), 1 (ред у издању) – појам се овде, као део интитулације, односи на босанску државу, у целини. Треба приметити да се одредба *краљ Срба, Босне итд.* из ћирилских босанских повеља, у латинским редовно јавља у облику *rex Rascie, Bosne etc.* Ради се о еквиваленту у коме је народносна одредница замењена државном, односно територијалном.

Dalmacia (Далмација), 36, 14 – област која је, у крајем XIV века, обухватала појас источнојадранских приморских градова од Кварнера до Котора.

Helmlani (Хумљани), 37, 74 – село код Шибеника, које данас не постоји. Претпоставља се да се ради о некадашњем засеоку Хумљани код Затона, 10 км северозападно од Шибеника, посведоченом у документима из XV века. За Затон и Хумљане везује се угледна шибенска породица Тавилића. Јосип Колановић није прецизно убицирао Хумљане, док М. Брковић, сматра да тај топоним одговара сеоцету Драгишић крај Грабоваца, на путу Затон – Чиста Велика.

Литература: М. Brković, *Četiri bosanske isprave Šibeniku*, 48; *Isti, Isprave bosansko-humskih vladara Šibeniku*, 39; J. Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, 14, 16, 89, 265.

Neven Isailović
Institut d'Histoire
Belgrade

CHARTRE DU ROI TVRTKO IER KOTROMANIĆ À ŠIBENIK

Sutjeska, le 11 juin 1390

Résumé

En juin 1390, à Sustjeska, le roi de Bosnie Tvrtko Ier Kotromanić confirme aux gens de Šibenik, à la demande de leurs émissaire Dujam Zuratić et Ivan Naplavić, les privilèges, libertés et grâces qui leur avaient été octroyés auparavant par les rois de Hongrie, et en premier lieu, par Louis Ier le Grand. Il confirme à la ville de Šibenik qui a reconnu son autorité et s'est placée sous sa protection, après une résistance de plusieurs années à l'expansion bosniaque, tous les droits, toutes les lois et tous les usages qui étaient en vigueur à l'époque de Louis, alors que les privilèges accordés par Marie d'Anjou et Sigismond de Luxembourg ne sont pas mentionnés. Le souverain bosniaque ne garde pour lui que les prérogatives royales habituelles : les revenus perçus par la grenier du sel et le *trentième*. Outre la confirmation des privilèges généraux, le roi exonère aussi les gens de Šibenik de tous les droits de douanes additionnels et leur attribue la moitié du village de Humljani qui, à ce qui est affirmé, leur appartenait depuis les temps reculés. La délivrance de cette chartre a été précédée d'un serment des gens de Šibenik qui, sous forme d'un document établi en deux exemplaires (un en latin, un en slave), ont juré fidélité à Tvrtko. Des chartes d'un contenu quasi identique ont été délivrées à la même époque aux gens de Split, de Trogir et de Bračani, et très certainement de Hvar et de Korčula, villes ou îles de Dalmatie qui ont, elles aussi, reconnu l'autorité bosniaque sur ce territoire.

Mots-clés : chartre, latin, diplomatique, Tvrtko Ier Kotromanić, Bosnie, Dalmatie, Šibenik, Humljani, 1390, XIVe siècle.